Kürti László

Róheim patriotizmusa és a Királyhágó

VISSZHANG - LX. évfolyam, 39. szám, 2016. szeptember 30.

Hárs György Péter dicséretes cikkben revitalizálja Róheim Géza egy kevésbé ismert tanulmányát (*Magyar migráns, magyar virtus*, *ÉS*, 2016/37., szept. 16.). A méltatlanul mellőzött – itthon is, külföldön is – pszichoanalitikusról írja: „Az *American Imago* című folyóiratban közzétett tanulmány címe pedig *The Psychology of Patriotism: Hazámban (In my Country)*. Így, ilyen egyszerűen és természetesen – félig magyarul." Hárs téved: valójában a *The psychology of patriotism*, nem Petőfi *Hazámban* verscíme tartozik a tanulmány címéhez. Róheim méltatásával kapcsolatban egy-két alapvető dolgot érdemes tisztázni. Az egyik titulusa körül kialakult „néprajzkutató", „folklorista" és „antropológus" mítosz, amihez hozzátehető, hogy a „pszichoanalitikus" jelző a különböző tudományágak képviselőit joggal aggasztja. Róheim nem volt néprajzkutató, antropológus pedig pláne nem. Erről kifejtettem véleményemet egy tanulmánykötetben, amelyben megpróbáltam kiegyensúlyozottan elhelyezni Róheim munkásságát az antropológia és a pszichológiai antropológia történetében (lásd Lázár–Pikó, szerk., *Orvosi antropológia.* Medicina, 2012). Néprajzi előadásokat hallgatott, diplomáját földrajztudományból szerezte, ám a magyar és más népek kultúrájához csak szenvedélyes, már-már megszállott érdeklődése vezette. Magyar nyelvterületen végzett néprajzi terepmunkájáról nincs tudománytörténeti adalék. A tehetséges és fantasztikus potenciával megáldott fiatal kutató könyvtárakban dolgozott, katalogizált. Antropológiával Amerikába érkezése után kezdett kacérkodni. Mindent elolvasva, néha felületesen. Állandó munkája nem lévén a napi megélhetés és írásai kötötték le minden erejét. Tudományos marginalizálódásához az vezetett, hogy sem egyetemi szakvégzettsége, sem pedig alapos terepmunkatapasztalata, sőt nyelvtudása sem volt ahhoz, hogy antropológussá válhasson. Leszámítva ausztráliai tartózkodását és ott szerzett tapasztalatait, rövid terepmunkákat folytatott (például kaliforniai juma indiánok, Francia Szomália, Melanézia), az általa kutatott törzsek nyelvét ténylegesen nem beszélte (erről inkább csak legendák élnek). Azt írtam fentebb említett tanulmányomban, hogy ami nem adatott meg Róheimnek, megadatott a kortársának, Dobó Györgynek, azaz George Devereaux-nak. Devereaux-ot még ma is a pszichiátriai antropológia atyjának tekintik, ám ez már más téma, bár munkásságának hazai népszerűsítése még várat magára. Róheim munkássága, kiterjedt baráti-kollegiális köre ellenére valójában nem talált fogadtatásra az amerikai pszichoanalitika berkeiben – nem volt orvosi diplomája. Magyarország, ahogyan Hárs György Péter frappánsan fogalmazott korábbi tanulmányában, pedig „túl korán" eltemette. Az USA-ban legtöbben értetlenül olvasgatták (ha egyáltalán) az egész világot behálózó, a XIX. századi íróasztal-kutatókra emlékeztető történelmi, mitológiai és folklóradatot összezsúfoló kérdéses konklúzióit. Ennek ellenére – és ezt leírásai az ausztrál bennszülöttekről bizonyítják – a La Trobe egyetem antropológusa, John Morton például egy tanulmányában vitatkozik Róheim kritikusaival, kiemelve a pszichoanalitikus erényeit: nem tekinthető csupán íróasztal-kutatónak. A másik kérdéses mondat Hárs cikkében: „A patriotizmus vagy nacionalizmus egyik válfaja az irredentizmus". A hazai népszerűsítésében kitűnő munkát végzett kollégám átveszi Róheim gondolatait e témában, amelynek kritikus elemzése szükségszerűen megmagyarázhatná Róheim perifériára szorulásának egyik összetevőjét választott hazájában. Bár a patriotizmus és nacionalizmus egy tőről (is) fakadhat, a kettő kapcsolatának könyvtárnyi irodalma van. Igaz, Róheim idézi Hans Kohnt (*The idea of nationalism*, 1944), de kritikai értelmezés nélkül szinonimaként használva a két kifejezést. Még egy fontos tény: Kohn művében kerülte az irredentizmus kifejezést, és Róheim csak elméletének bizonygatására kuszálta össze az amúgy is töményre sikerült eredeti mondanivalóját. Hárs finoman utalhatott volna az elmúlt évszázadban fellángolt társadalomtudományi nacionalizmus-elméletekre, köztük például az úttörő W. Reich és E. Fromm pszichológiai teóriáira, megelőzve azt a téves következtetést, miszerint Róheim alaposan értette, értelmezte volna a nacionalizmust. A poszttrianoni

irredentizmus (Farkas Imre nótaszerző *Átmentem a Királyhágón* szerzeményével illusztrálva), ahogyan az divattá vált nemcsak Magyarországon, hanem amerikai magyar értelmiségi körökben is, nyilvánvalóan hatott Róheim patriotizmusára.

(A szerző egyetemi tanár)